

Farkas István

*„A csendből jövünk, és a csendbe
megyünk vissza...”*

P.M.

Le Gros (Gordes) 2006. július 24-29 (Egy kísérlet egy napja)

„Tudod, nagyon fontos nálunk, hogy valaki mindig őrizze a csendet” - mondta P.

Ez volt az első pár szó, amit két nap után egymással tört angolsággal váltottak. Aztán megkérdezte - „ha akarod, holnap délelőtt 10-kor te is őrizheted, akarod?” A másik kicsit elgondolkozott, mert még semmit sem tudott a másnapi programjáról, aztán ráállt - rendben, holnap 10- kor - mondta, csak el ne felejtsem - gondolta magában. Aztán mentek a dolgukra. Már tudott a csend őrzéséről, mert társai meséltek neki a tavalyi élményeiről és ebben benne volt a csend őre is és hát saját szemével is látta. Nem, mint egy csendőr, hanem egy olyasvalaki, akinek az éber figyelme nem kifelé, az érzékszervek észlelte világra, hanem befelé, a belső világra, a „lélek” világára irányul. Arra a világra, amely a pszichológusok szerint is úgy aránylik a külső világhoz, mint az egész jéghegy a vízből kiálló csúcshoz. Ezt a világot csak csendben, a csenden keresztül lehet megtapasztalni, kapcsolatba kerülni vele, mert a tapasztaláshoz, hogy tényleg tapasztasz, vagyis hozzá, belekötődés legyen, megfelelő helyre van szükség. Egy előkészítésre és egy helyre, amelyben, amelyhez hozzákötődik a tapasztalat és meg is marad. Különben nem köt meg, visszapattan, mint a mindennapi események tapasztalatának nagy része. Az egész gazdaságos működésének érdekében van a természetnek erre a védekezésre, erre az elhárításra szüksége. El kell végezni egy fajta külső munkát, amire a közösségnek minden-napjai fenntartásához van szüksége, és ugyanakkor el kell végezni egy tudatos kapcsolattartást is egy másik szint szüksége érdekében. Ezt a kapcsolatot képviseli, ha már olyan állapotú a figyelme - de inkább jelképezi - a csend őre, és erre a kapcsolódási lehetőségre emlékezteti a többieket.

Kell ez az előkészítés a belső tapasztaláshoz, benyomáshoz. Mint az előző nap elkészített korlátnál is kellett. A lapos kövekből rakott falba először, a megfelelő kövek kiválasztása és a korlát magasságának és esésének meghatározása után ki kellett fúrni a megfelelő lyukakat. Ahhoz azonban, hogy a rövid idő alatt sziklakeménységűvé váló ragasztó oda kösse a tartóvasat a sziklához, a lyukakat a portól először vízzel tisztára kell mosni, majd száradni hagyni. Csak ekkor biztosított a kötődés, a tapasztasz, a ragasztó megfelelő kötődése és végül is a korlát megfelelő működése.

Ez a csend, ez a ragasztó pedig ott van és ezért ott lehetett minden mögött. A hatvankét ember reggeli csendes együtt ülése mögött éppúgy, mint az étkezések, a függönyvarrás, a korlátkészítés, a kert és a ház takarítása, a főzés, a számolyok és székek javítási munkái, az étkezések utáni közös beszélgetések, minden tevékenység, mozdulat, szó és gondolat mögött. És ott volt a kabócák állandó kacagása mögött is, bár ők erről nem tudtak, s csak nevettek a sürgő-forgó, vagy éppen csendben ülő emberlányon. Ott lehetett minden mögött, de jó volt, hogy erre a jelenlétével mindig figyelmeztetett valaki, a csend őre, mert a megfelelő hely a „ragasztó” megtapadásához a tevékenykedőkben újra és újra elveszett, bepiszkolódott, alkalmatlanná vált. Azoknak, akik erősek nincs rá szüksége, de egy valakinek, aki viszont gyenge semmi másra nincs szüksége csak erre, erre a

tapasztalatra, erre a kötődésre, erre a benyomásra. Ezért jött. Végül is semmi másról nem volt szó, csak arról, hogy hogyan lehet megőrizni ezt a csendet miközben valaki másokkal együtt az udvaron a 38 fokos melegben gereblyézi a fenyőtűket, főzi a konyhában a harminc literes fazekakban a déli levest, szögeli a hokedliket, hámozza a krumplit, takarítja a vécéket, vagy hallgatja az ebéd utáni beszélgetést francia, vagy spanyol nyelven, miközben egy szót sem ért belőle. Valamiféle várakozás ez. Nem erőfeszítés, nem koncentráció, hanem a felesleges gondolatok, érzelmek és mozdulatok elengedése a megfelelő hely előkészítése érdekében. Várakozni, mint a tíz szűz, vagy a hűséges intező - ahogy a Szentírás mondja. Ez nehéz, bár látszólag haszontalan, semmi.

Amikor még előző nap este tíz felé a zene, vagy ének meghallgatása előtt mindenki igyekezett egymásnak továbbadva összeszedni és a konyha felé továbbítani az elhasznált tányérokat, tálkákat, kanalakat és poharakat, már benne volt a következő nap kezdése. Valakik, akik reggel elvállalták, még elmosogattak, még eltörölgettek, de mások már elkezdték előkészíteni a másnapi ételeket, feltölteni és jégre tenni a vizeskancsókat, összeállítani a másnapi csoportos tevékenységek listáját, vagy újra megteríteni az asztalokat. Ez a rend, ez a szokás megtart. Itt ez a szokás arra szolgált, hogy elmélyítse, elmélyíthesse a befelé irányuló figyelmet. Nem egy rutin, nem egy üres elfoglaltság, hanem egy szolgálat, egy alapvető szolgálat része - lehet. Egy természetes őszinteségé. Ez itt az ágya - mondta a legalább nyolcvan éves O., amikor első este megérkeztek -, itt a szekrényben van takaró is, bár nagyon meleg van, a zuhanyozót, vévét is megmutatom, de azok fenn vannak a házban. Nem kell hangosan beszélni a szomszédok miatt - mondta az ugyancsak nyolcvan felé járó L. a másnap reggeli eligazításon -, túl jó a kert akusztikája, minden szó át-hallatszik. A „szitinghól”-ba csak mezítláb lehet bemenni. Hétkor van közös reggeli ülés, kint kell várakozni, amíg M. meg nem érkezik. Tizenegykor üdítőket szolgálnak fel az udvaron. Pontosan egykor van ebéd. Délután fél ötig szieszta van. Utána az ebédlőben beszélgetés, vagy felolvasás van. Délután hatkor ismét üdítő. Nyolckor vacsora. Sokat beszélgetsz az asztalnál - mondta J. egyik nap, majd másnap Á. -, itt nem szoktak beszélgetni. Rossz a tartásod járás közben - mondta J. Avignonban, amikor Sándor kiállítását után a kocsit felé mentek -, nagyon elől vagy, a fejed előtt. Reggeli után, a franciául nem tudóknak kis csoportos eligazítás van az udvaron angol nyelven, nekünk R. és B. tartja - mondta P. Működik egy folyamat, egy újra és újra visszatérő folyamat, ami megtartja a hatvankét ember egyhetes együttlétét.

Reggel elkezdődik és este befejeződik, hogy aztán reggel ismét elkezdődhessen ugyanaz. Mint az a szerves folyamat, aki vagyok - gondolta magában. A test újra és újra feldolgozza a táplálékokat, a gondolat emlékszik a feladataira, az érzélem pedig erejével segíti a testet elvégezni a feladatait - minden nap. A születéstől a halálig. Vagy mint a szív működése a vérkeringésben, vagy a légzés, vagy a csillagok és a nap mozgása, vagy... - „a szufi dervisek úgy mondják, hogy minden ember Isten egy kísérlete” - mondta egyik nap M., amikor egyik ritka alkalommal magyarul beszélgethettek vele. „A genetikusok ma már ezt alátámasztják. Kilenc hónap alatt felgyorsulva lezajlik egy néhány százmillió éves, sikeres fejlesztési folyamat, majd következik néhány tízéves tapasztalási lehetőség, ami eredménye beépül ebbe a folyamatban lévő, még le nem zárt fejlesztési folyamatba. A kísérlet folytatódik. Látni ezt a folyamatot! Az éber figyelem a csendben lassan levetkezi a megszokott elfoglaltságait és

feltáru előtte ez a folyamat. Már nem az emlékek magyarázzák el ki vagyok és hol vagyok, hanem valaki számára bennem láthatóvá válik az a folyamat, aki vagyok. Ennek a látásnak van egy érzése, egy 'íze', ami nem az elme funkciója, hanem egy együttműködés eredménye az érzelem, az elme és a test között".

A folyamatoknak keringési idejük van. Ezen belül néha van bizonyos szükséges várakozási idő. Meg kellett várni, amíg a ragasztó megköt a korlátnál. Meg kellett várni, amíg a gyümölcsleves kellően lehűlt, hogy be lehessen tenni a fridsziderbe. Meg kellett várni minden étkezésnél, amíg M. felemeli a kanalát. Ki kellett várni a sort a reggeli toalettnél. Ki kellett várni, amíg a repülő engedélyt kapott a felszállásra. Csendben ülve meg kellett várni, amíg a következő „csend öre” meg nem állt előtte, hogy felváltsa. És türelmesen ki kellett várni a korlátkészítésnél, amíg a nem megfelelő helyén a megfelelő megoldás meg nem jelent U.-ben.

„A várakozás egy lehetőség. Várni arra, hogy amit elvárnak tőlem, az megjelenjen. Ha csak aktív vagyok, ahogy a nem megfelelő fűrógéppel és fűrészárakkal egy egész nap feleslegesen és egyre elkeseredettebben kísérleteztek a kőfálnál, akkor ez a passzív aktivitás elsősíri a folyamat figyelésének lehetőségét. Megfigyelni, látni és elviselni ezt a tehetetlen, passzív aktivitást nem könnyű, de már a valóság látásáról tanúskodik, egy aktív passzivitásról. Ez a figyelem az önmegfigyelés” - mondta M. Amikor egy teljes napi eredménytelenség hatására - hogy előbbre vigye a dolgokat - felajánlotta U.-nek, majd A.-nak, hogy méretet vesz a lépcsőről és otthon Magyarországon megtervezi majd a jó megoldást, átküldi levélben és jóváhagyás után legyártatja és majd jövőre összeszerelik, A. azt mondta: „tudod mi itt, most azért vagyunk, hogy megtegyük, amit itt és most lehet. Nem érdemes a jövő évről beszélgetni”. Megértette, hogy teljesen azonosult a problémával és elfelejtette a nap feladatát, a nap témáját, azt a bizonyos másféle perspektívát, aminek a közepén nem a korlát van, hanem a valóság, aminek csak része a korlát és ő maga is. Mire fogok figyelni minden nap, órákon keresztül, amikor körülöttem hatvan ember franciául beszélget egymással, miközben egy szót sem értek belőle? - kérdezte még otthon önmagától. A kérdés teljesen jogosnak látszott és nem volt rá válasz. Legalább is az esze nem tudott rá válaszolni. Akkor még nem tudta, hogy ez a kérdés nemcsak a beszélgetéseknél, hanem a mozgásgyakorlatoknál és a másokkal végzett közös munkánál is fel fog merülni. Aztán meg kellett lepődnie. Újra és újra. A beszélgetések tele voltak „ismerős” szavakkal, a hangszínek és a gesztusok pedig beszédek voltak. Volt valami láthatatlan közös. Nem nyelvi szabályok, nem fogalmak, hanem valami mélyebb. Valamilyen közös jelenlét, ami együtt-látott, együtt-értett. A mozgásgyakorlatoknál nem is törekedett a nyelvi megértésre, mert úgyis reménytelen volt. Örömmel bújt el a leghátsó sorban és csak az előtte állók mozgását figyelte. Aztán rá kellett jönnie, amit már otthon önmagán megtapasztalt, hogy ők is, bár értik mégsem tudják pontosan közvetíteni a mozgást. Akkor elengedte a szavak fordítgatását, elengedte a mások követését és megpróbálta megérezni a mozgást magát. És megindult valami, ami egy örömmel párosult. Ha hibázott leállt és megvárta a kedvező alkalmat a visszacsatlakozásra. Amikor L., aki a mozgásgyakorlatokat vezette, elmagyarázta azok jelentését, értelmét a munka szempontjából tényleg olyan volt, mintha „magyar”-ázat lett volna. Egész testével érezte, amit L. franciául mondott. És nem fáradt el, pedig másfél órán át tartott. Nem is engedhette meg magának, hogy elfáradjon. Mellette hetven-nyolcvan éves nők és férfiak fáradtság nélkül, átélve végezték a

gyakorlatokat, nem azért mert annyit gyakorolták, hanem mert teljes lényükkel jelen voltak. De ez már késő délelőtt, ebéd előtt volt.

„Valamit mindig gyakorlunk” - emlékezett M. egyik megjegyzésére még Magyarországról -, „mert minden mozgásban van, ha a szokásos hétköznapit tesszük, akkor azt gyakoroljuk, ha mást, akkor azt”. Miért kell mást gyakorolni, mint ami az élet? Miért, minek az érdekében vagyok itt? - kérdezte magától. Pourquoi? - kérdezte egyik este egy francia asszony is. Reggel nem volt beosztása. Hatkor kelt és kísértelt a házból. A levegő langyos volt, a kabócák még nem kezdtek el nevetni. A szomszédos házakban is még mindenki aludt. Ahogy felfelé ballagott az úton a táj egyre jobban kinyílt. Körben fák borította hegyek itt-ott kopár sziklás lejtőkkel. A út mellett, a házak között leander és leander, fehér, narancs, vörös, lila káprázatos színpompával. Olajfák, mandulás és szőlő-szőlő mindenütt. A lankás domboldalokban itt-ott házcsoportok. A házak és a házak közötti kerítések is mind ugyanabból a kőből. A vékony talajréteg alatt, amely teljesen kiegészít a hőségben mindenütt ez a kő van. Ez tart meg mindent. Egy széles, lapos völgyhöz ért. Letért az útról és a keskeny ösvényen haladt felfelé. Itt nem volt kiéve a talaj. Kétoldalt méteresre nőtt a zsurló. Oldalt a kaszált tarlón üregi nyulak kergetőztek és a hatalmas kocmányos tölgyről három búbos banka röppent fel. Visszaindult. A háztól nem messze O.-t és S.-t látta közeledni, akik a szomszédos panzióban kaptak szállást. Egész lassan, karonfogva sétáltak lefelé a ház felé. Olyan volt a mozgásuk, mintha táncoltak volna, mintha semmi más nem lenne a világon, mint ott, az a reggel a szellővel, a leanderekkel, a kökerítésekkel és velük, együtt egymást karonfogva. Látta magát is, ahogy ott állt és várta őket. Nem értette, miért ment oda. De ott volt és érdekes módon semmi más nem kavargott a fejében, ahogy szokott. Csak egyszerűen ott volt.

A „sitinghól” előtti várakozó helység már dugig volt, amikor odaért. Már csak M.-re és L.-re vártak. Mire bejutott, már csak hátul, M. előtt talált helyet, de mielőtt leülhetett volna L. egy mozdulattal előre irányította. Pedig M. már odébb is húzódtott, hogy eléje férjen. Leült legelőre, a nagy elhúzott üvegablaknál, ahol mozgott egy kis szellő és kilátás volt a köteraszokon és tetőkön át az udvarra, a fenyőkre és az egész kertre. Elhelyezkedett, majd lehunyta a szemét.

Másnap reggel igyekezett befelé és már eleve ide ült, a férfiak sorának elejére, az ablakhoz. Maga elé nézve várta a többiek elhelyezkedését a csendes gyakorlathoz. Látta az előtte elvonuló meztelen lábfejeket és elcsodálkozott azok egyszerűségén, változatosságán és harmonikus mozgásán. Olyan könnyedén mozogtak, mintha táncoltak volna. A reggelinél, szokás szerint M. elmondta a nap „témáját”. Egy más perspektíváról beszélt, egy másféle beállítottságról, másféle irányultságról. Egy olyanról, ami a valóság látása. Nem képzelődés, nem ábrándozás, nem azonosulás, hanem a valóság jelenléte. Erre a beállítottságra emlékeztethetik egymást napközben azok, akik itt vannak.

Amikor együtt dolgoznak, amikor találkozik a pillantásuk, amikor szólnak egymáshoz. Ez a nap témája - mondta. A nap témája egy olyan híd volt, ami a tényeket - a fizikai munkákat, a mozgásgyakorlatokat és az egymást elviselés munkáját - összekötötte egy magasabb perspektívával, irányultsággal, beállítottsággal. Téma naponta egy volt, de áthatotta volna az egész napot, ha nem felejtette volna el. Szerencsére ez is ki volt találva. A reggelinél elmondott téma előjött az angol nyelvű eligazításnál, ebédnél a kérdések és tapasztalatok megbeszélésénél, majd a délutáni közös beszélgetésen, és este is a vacsoránál. A valamilyen másféle beállítottság, mint

téma megtapasztalását a napi munka során másnap követte a másokkal való kapcsolatában való megtapasztalás, majd a saját helye, szerepe meglátása ebben a másféle irányultságban, a Nagy Szervező munkájában. Majd következett egy csendes nap, amikor csak annyi volt a nap témája, hogy ne beszéljen feleslegesen semmit. Ez volt számára a legnehezebb, pedig egy csendes, befelé forduló embernek tartotta magát. Utolsó nap reggelén a mindennapi kenyér megtapasztalása volt a nap témája. Azé a kenyéré, amit mások készítenek el számára, de azé is, amit minden lélegzettel magába szív, és azé is, amit a szokásos hallás helyett figyelés, nézés helyett látás, érzés helyett érzékenység biztosíthatna minden pillanatban számára. Annak a benne lévő egészen kicsi, fejletlen gyereknek a tápláléka, akiről nem gondoskodik eléggé, s aki ezért éhez a nagy bőségben. Ki lopja el a táplálékát? Hol lehetne helyet biztosítani ennek a tápláléknak? Végül pedig az elutazás reggelén az útravaló téma: hazavinni azt az ízt, amit együtt átéltek, a csend ízét, a közösség ízét, a másféle beállítódás ízét, és képzelődés és álmodozás helyett (ami nagyszerű és hatalmas álom is lehet) jelen lenni a valóság számára.

Mivel a korlátelőző nap elkészült, vállalta az étkezések előkészítési munkáiban való részvételt. Még csak kilenc óra volt. Tízkor kellett „beülnie” a kis medencébe őrizni a csendet, ami korábban egy csobogóval ellátott tavacska lehetett. Mindenki nekilátott a munkáknak. Csendben állt a lépcső alatt, amihez a korlátot készítették az előző két napban és nézte. Nem sikerült a legjobban, mert letről nem nézték meg a lyukak helyét, így a három darabból álló kész korlát darabjai nem voltak egy vonalban és az esési szögük is eltért. Miért vagyok itt? - merült fel a fejében újra a kérdés. Valaki azt mondta, hogy kell ide egy korlát. Szükség van rá, mert sok az idősebb ember és a magasba ívelő lépcső, korlát nélkül veszélyes. De biztosan nem a korlát miatt jött ide, talán valamit gyakorolt a korlátkészítéssel? Mit? Lehet, hogy nem is ő gyakorolt, hiszen csak az erejét, a tapasztalatát, a kezét és a lábát adta hozzá. Csak jelen volt, mint a fűrőgép, a dübel és a collstock. Valaki használta. Valakinek szüksége volt a kezére, lábára, erejére, tapasztalatára. Valaki szükségét szenved és a saját érdekében eszközként használja. Valaki fejleszteni akarja az ő képességeit a saját maga érdekében. Nem a háznak kell a korlát, bár annak is, nem a háznak kell az ő jelenléte, hanem valakinek, aki szükségét szenved. Aki csak az ő figyelem-szentelésén keresztül jut hozzá az alapvető szükségletéhez ezen a szerves működésén keresztül. Dolgozik a természet, ha hagyja dolgozni. Uram irlalmazz! Már hatvan éve itt vagyok és még sohasem láttam meg ezt a szükségletet. Az enyémet igen, a másét is néha, de ezt az alapvetőt soha - tört fel belőle. Az udvartakarítókhoz állt be. Háromnegyed tízkor jött P. és azt mondta: István, it's time to guard the silence.

Beült az előző helyére. A kőpadkára kis párnát tettek és egyet a láb alá is, hogy a kő ne nyomja a bokacsontot. A nap még nem süttött oda. Meglehetősen kényelmes ülést vett fel. Nem volt számára ismeretlen a helyzet. Előtte hetekig a szabadban meditált reggelente. A szikla, amin ülni szokott a Dunakanyarra nézett és télen, amikor kristálytisztá volt a jeges levegő még a Magas-Tátrát is lehetett onnan látni. Megszokta a madarakat, a legyeket és az erdei pockok neszezését is. Itt csak a többiek, az embereket kellett megszokni és a velejáró „mit szólnak”, a „biztosan hülyén nézek ki”, a „csak el ne aludjak”, a „most ki mehetett el itt” belső fecsegését. Lassan elült a fecsegés és ismét megjelent a kérdés: miért vagyok itt? De már egy más perspektívában. Minek az érdekében vagyok itt, kinek a szolgálatára vagyok itt? Igen - mondta benne valaki

- a háznak szüksége van erre, a többieknek is szüksége van rád (talán), és aztán.?

„Minden ember Isten egy kísérlete” - ugrott be neki M. szava a sufi dervisekről. Szóval egy kísérleti laboratórium vagyok - gondolta, s eszébe jutott a papírgyár laboratóriuma, ahol kezdőként dolgozott. A napi rutinvizsgálatok sora és a fejlesztések, amik igazi kísérletek voltak a csomagolópapír szilárdságának növelésére, az írópapír íróképességének, a hullámpapír ütésállóságának, a kézi-lemez törésállóságának fokozása érdekében. Ahány papírfajta, annyi eljárás a fejlesztésre és hozzá eszközök sora. És aztán a próbaüzem, a sorozatgyártás, majd a következő fejlesztési fázis. De itt? Mi fejlődik és milyen célra? A papír nem tudta miért tettek hozzá ilyen vagy olyan adalékokat, ami finomabbá, alkalmasabbá tette a célra. Egyszerűen elfogadta, elviselte és szolgálta minden tudat nélkül. Benne pedig ez a sok kérdés. Ez a sok „ezt szeretem, ezt pedig nem”. Lehet, hogy éppen itt van a kísérlet célja. Eljutni az eszköz jelleg. elfogadásáig? Rendelkezésre bocsátani az eszközt? A kabócák csak röhögtek az egészen és a szomszédból áthallatszott a gyerekek visongása, ahogy a medencében fröcskölték egymást. És akkor meghallotta, hogy jön valaki befelé és megáll előtte. Ez Á. - villant át rajta váratlan hirtelenséggel és kinyitotta a szemét. Á. állt ott szóltalanul. Átadta a helyét és ment a 11 órás frissítőt előkészíteni.

A frissítőt egy kerek üvegasztalon szolgálták fel. Mindenki számított rá, mert munka közben sem inni, sem enni nem volt idő. Előkerültek a vizeskancsók a jégről és vagy citrom, vagy csak jégkocka került bele. Volt egy citromfűhöz hasonló ízű meleg tea is, amihez valót M-P. az utcán a bokrokról szedte össze. Aztán volt ott csokoládé - fehér és fekete -, sárgadinnye, vagy kis maradék pite, kávé és filteres tea is. Az egész nem tartott tovább húsz percnél. Aki később jött lemaradt a javáról, de víz mindig volt a jégen. Ahogy minden - még a bor is - elérhető volt bárki számára, de valahogy senkinek sem jutott eszébe közben elérni. Viszont emlékezett rá, hogy előző nap, amikor U.-vel belemerültek a sziklafúrás rejtelmeibe, Sz. az odaválási asszony odajött hozzájuk és figyelmeztette őket az ivás szükségességére. Jó volt ez a rend és elég volt az alkalom is. Mint egy laboratóriumban, ahol mérlegesen kimérik a hozzávalókat. Háromnegyed tizenkettőkor lett vége a mosogatásnak és kezdődött el a terítés az ebédhez. Ez egy újabb kísérleti fázis volt. Az étterem kb. tízszor hatméteres, fagerendás magas terű, öt ajtón át megközelíthető. Asztalok és székek öt sorban és kétoldalt még egy-egy sorral a fal mellett. A középső három sor asztal alacsonyabb és a székek helyett csak lapos dobozok. Az ülőhelyek között csak annyi a hely, hogy a könyökök csak néha érjenek össze. Mozgási lehetőség semmi. Ha egyszer egy sor beült, akkor onnan kijönni nem lehetett. Az előkészítésnek - mint minden más területen is - mindig van gyakorlott felelőse, elrendezési terve, ellenőrzési módszere éppen a hely szűkösége és az utólagos korrekció minimális lehetősége miatt. 7 emberre egy sórtartó, 4 emberre egy kenyereskosár, öt emberre egy üveg bor, négy emberre egy kancsó víz, hét emberre egy tál sajt. Minden fogás előre, a konyhában tálalásra kerül, mert utólag, ha már mindenki elfoglalta a helyét nem lehet osztani. Ez például egy egyszerű spanyol ebédnél egy leveses tálkát, egy salátás tányért, egy desszertes tányért és egy főételt tartalmazó nagytányért jelentett. A közös fűszerek és italok cseréje az asztaloknál egyszerű kézmozdulatokkal, csendes szavakkal történt. Étkezés után egy másik önkéntes csapat végzi a mosogatást és elpako- lást. Ebéd közben és után kérdések tapasztalatok a nap témájával kapcsolatosan francia nyelven, illetve

spanyolul. Fordítás nincs. Nyitott szemmel, nyitott füllel, teljesen lazán és érzékenyen próbálta átélni ezeket az órákat. Egyik nap U. és M. pont előtte, egymás mellett ültek. Szembeötlő volt a hasonlóságuk. Mint apa és fia. És akkor rájött miért tűnt számára első látásra ismerősnek U. Csodálkozva és ismerősként néztek egymásra első nap az eligazításnál. Aztán napokig együtt is dolgoztak. U., apja hatvanéves kora kiköpött mása volt.

Már ebédnél látszott, hogy az időjárás megváltozik. Felhők gyülekeztek, ami előtte napokig nem fordult elő. Az ablakokat elkezdte becsapkodni a szél és hirtelen egy rövid zápor sepert végig. A rend felbomlott, de csak pillanatokra. Két-három ember kivételével mindenki visszaült a helyére és a beszélgetés folytatódott. Meglepett a hirtelen reakción, de aztán megértette, mivel sok párna, ruha, eszköz maradt kinn az udvaron szanaszét. Ebéd után már ismét sütött a nap és elindult a szállásra, hogy eleget tegyen a kötelező sziesztának. Eszébe jutott, hogy a reggel kimosott inge és zoknya kint maradt az esőben a szárítón. Keresni kezdte, de sehol sem találta. Aztán benn a hálóteremben az asztalon ott volt összehajtván az inge, rajta a zokni és mellette szép sorban a többiek mosott holmija. Vajon ki figyelte meg mi kihez tartozik és gondoskodott ilyen aprólékosan róluk? Rejtély. Ahogy a Mindenség is az. „És hogyan válik a mindennapi rejtélyek sora észrevétlenül semmiséggé, banalitássá? Ez önmagában szintén egy rejtély” - mondta egyszer Badacsonyan M.

A forráságban mélyen elaludt. Arra ébredt, hogy csöpög az arcára a víz. Kinn ömlött az eső, villámlott és dörögött és az ágya melletti asztalra egyenesen csöpögött be az esővíz. Arról fröcskölt rá. Elkezdte odébb húzni az asztalt, amikor látta, hogy a gerendákról több helyen is csöpög be az eső. Aztán már folyt. De akkorra már mindannyian talpon voltak, kivéve R.-t, aki békésen aludt tovább mivel az ágyát elkerülte a csöpögés. Próbálták menteni az ágyakat, matracokat, ruhákat. Először csak egy ember állt neki egy szemeteslapáttal merni kifelé a vizet az ajtón, majd szép lassan mindenki beállt, mert a vízszint egyre nőtt. Itt-ott már bokáig álltak a vízben. Az eső pedig szakadt. Egy órán át küzdöttek. Hallották, hogy kint a háznál is keményen dolgoznak. Később kiderült, hogy a könyvtár is beázott. Majd kisütött a nap és estére a melegben felszáradtak a padlók. Az idő kicsit megenyhült. A kabócák egy ideig nem röhögtek. Sokkolta őket a vihar.

„A belső időjárás éppúgy, ahogy a külső, nem mindig kedvező. Hol ilyen, hol olyan. Nincs mindig szép idő. De nem lehet mást tenni, mint megfigyelni az éppen jelenlévő állapotát és elviselni ezt az állapotot. Elviselni, nem cipelni, eltélni vagy elkenni. Ez a figyelem az önlelékezés” - mondta a fél ötös felolvasás előtt M. A felolvasáson H.T. *Hogyan tartható fenn a nyitottság* című könyvének néhány oldala hangzott el K. határozott, az egész termet betöltő hangján. Utána R. olvasta fel ugyanazt spanyolul. Majd kis csoportokban beszélgetés kezdődött róla. A „magyarok” az amerikai néger asszonnal együtt mentek be M. szobájába, ahol B., egy párizsi asszony olvasta fel az anyagot még egyszer angolul.

Mivel egyik nyelvet sem értette pontosan, hagyta a szöveget rezegni a belsejében. Nem gondolkozott, nem fordítgatott, hanem ha volt is néhány szó, amit kapásból megértett, az kiegészítette az összbenyomást. A napi témát tudta és át is élte a nap folyamán. Kialakult egy olyan figyelme, amit nem a szavak vezéreltek, hanem mindaz, amit képes volt egy átfogó figyelemmel felfogni. Néha órán át semmi, aztán egy gesztus, egy szó, vagy egy tekintetkontaktus és valami hirtelen megértődött, benyomódott. Csak a helyet igyekezett

biztosítani a számára azzal, hogy ha lehetett nem vezett bele semmibe. Néha nem lehetett. Olyan mély forrásai és olyan kialakult reflexei voltak a belevezetés lehetőségének, hogy sokszor órák múlva vette észre az azonosulását. Ilyen volt a magyar szó hatása. Ott még fokozottabban, mint otthon. És hát a csodálatos táj, az asszonyok mosolya, vagy a munka láza. Néha pedig megjelent valamiféle kétség abban, amit látott. Megjelent egy másféle látás, figyelem, érzékenység. Ilyenkor még a légzése is megváltozott. Mélyebb lett, mintha minden cseppjét hasznosítani akarta volna. Csak előidézni nem tudta ezt az állapotot. Türelmesen várakoznia kellett, amíg megjelent, de megjelent. Többször is elhatározta, hogy megszólal, feltesz egy kérdést angolul, vagy magyarul, de J. nyomtatékosan figyelmeztette, hogy ez a gyakorlat nem a magyaroké. Pedig jó lett volna kitenni magát a kétségnek, a bizonytalanságnak, és megpróbálni maszk nélkül megnyilatkozni. Utolsó este már majdnem megszólalt, amikor a mellette ülő avignoni asszony tört angolsággal halkan odaszólt hozzá: „tegye fel a kérdését, mondja el, amit legbelül érez!” Akkor bezárult. Nem a magyaroké ez az este sem! Majd Badacsonyan!

A párizsi asszony azonnal, az amerikai asszony rövid időn belül kiment, mert magyarul kezdtek M.-el beszélgetni a felolvasottakról, a magyarországi csoportról és a szeptemberi badacsonyi találkozóról. Meghitt beszélgetés volt. Barátok közötti. Talán még P. is megérezte ebből valamit, aki csak most tanul magyarul. Meghitt, vagyis teljesen nyitott és őszinte. Nehezen váltak el M.-től és ezt minden alkalommal, amikor a „magyarok” voltak vele együtt megfigyelte. Nem egy egyoldalú, „tanítványi” ragaszkodás volt ez a „mesterhez”, hanem valamilyen megszűnni nem akaró, szavak nélküli kommunikáció, ami valahogyan rejtve mindig jelen volt, amikor együtt voltak vele. Ha négyesben akkor is, ha hatvanan, akkor is. De bizonyítéka nem volt és még beszélni sem tudott róla senkivel. Mit mondhatott volna? A kabócák úgyis nevettek rajtuk eleget. Már hét óra volt és mennie kellett előkészíteni a vacsorát. Körbehordta a hatvankét kanalat, hajtogatta és kirakta a hatvankét szalvétát, felhozta a tizenegy üveg bort és kirakta a már előkészített kis alátétekre, nyolc előtt tíz perccel felhordta a pincéből, a jégről a vizeskancsókat, mert már az elején elmagyarázta valaki, hogy azt csak a „last minute”-ban lehet felhozni, mert mindenki a jeges vízzel kezd, még a borosok is. Az éberebbek kezdtek beszivárogni a terembe, hogy elfoglalják a legjobb helyeket a fal mellett. Már előre tudta, hogy a „főnökség” előtti alacsony asztalhoz kerül, ahová csak cipőkanállal lehetett beülni és fele annyit lehetett enni, úgy össze volt szorulva. A főétel késelt és a helyek lassan mind beteltek. Csak az aznapi „mindennapi kenyér” biztosítók és a felszolgálók várták a tálalás megkezdését. Megindultak a konyhából a tányérok és a sorok elejéről kézzel kézre vándoroltak a távoli sarkok felé. Nem lehetett mit tenni. Mindenkinek részt kellett vennie a felszolgálásban. Mikor az utolsó adag is a helyén volt keresni kezdte a helyét, de az a bizonyos sor már tele volt. Akkor a terem túlsó végéről intettek, hogy ott van egy hely még. Körbement a női szobákon át a másik ajtóhoz. A hely az első sor szélén volt, ami szemben volt a többivel. Mély benyomást tett rá. Mindenkire „rálátott” és ezzel párhuzamosan egy nagy együttérzés jelent meg benne. És egyfajta felelősség is. Nem ülhetett, nem ehetett, nem mozdulhatott, nem beszélhetett ott akárhogyan. A vacsora végéig megmaradt ez az érzése, de nem volt nyomasztó, inkább fokozta az éberségét. Megfigyelhette a hozzászólók gesztusait, a „lent” ülők viselkedését evés közben, az italok és ételek vándorlását kézzel kézre és az arcokon a nyugodt figyelmet, a beszélgetőket